

سرمایه اجتماعی درون‌گروهی^۱ و عوامل مؤثر بر آن در بین شهروندان شهر کرمان

جواد معین‌الدینی^۲، علیرضا صنعت‌خواه^۳، معصومه دادخواه فر^۴

چکیده:

در این مقاله برای بررسی و شناخت عوامل مؤثر بر سرمایه اجتماعی درون‌گروهی و سنجش آن شاخص‌سازی صورت گرفته و برای شناسایی عوامل مؤثر بر ایجاد آن در بین شهروندان شهر کرمان به شناسایی عوامل بومی پرداخته و در این راستا از مقوله‌سازی کیفی استفاده شده است. چارچوب نظری تحقیق بر اساس الگوی پاتنام^۵، والکوک^۶ و پورتینگا^۷ می‌باشد که براساس آن و نتایج کیفی تحقیق، فرضیاتی تدوین شده است و سپس با استفاده از نرم افزار Amos 16 نمودار مسیر مطروحه برآزش یافته است. یافته‌های به دست آمده بیانگر آن است که عوامل گوناگونی باعث ایجاد سرمایه اجتماعی درون‌گروهی می‌شوند که در مدل، پیش‌بینی شده‌اند. ساختار زمینه‌ای مشارکت، هماهنگی ارزشی و تأثیرگذاری بر تصمیم‌گیری‌ها، به عنوان متغیرهای مستقل دارای همبستگی و کوواریانس بر یکدیگرند. ساختار زمینه‌ای مشارکت از یک طرف به صورت مستقیم (در حدود ۰/۳۲۲) بر سرمایه اجتماعی درون‌گروهی تأثیر می‌گذارد و از طرف دیگر به صورت غیر مستقیم که بر ویژگی‌های ارتباطی و احساس نیاز به آگاهی مذهبی دارند، بر سرمایه اجتماعی درون‌گروهی تأثیر می‌گذارند. هماهنگی ارزشی تأثیر مستقیمی بر سرمایه اجتماعی درون‌گروهی ندارد اما از طریق تأثیری (برابر با ۰/۰۶) که بر ویژگی‌های ارتباطی دارد بر سرمایه اجتماعی درون‌گروهی تأثیرگذار است. (هرچند که این ضریب بسیار کوچک و قابل چشم‌پوشی است) هماهنگی ارزشی تأثیری (در حدود ۰/۱) بر احساس نیاز به آگاهی مذهبی، برجای می‌گذارد و از این طریق است که تأثیر غیرمستقیمی بر سرمایه اجتماعی درون‌گروهی دارد.

واژه‌های کلیدی: سرمایه اجتماعی درون‌گروهی، ویژگی‌های شخصیتی - معنوی، ویژگی‌های ارتباطی، نیاز به آگاهی مذهبی، ساختار زمینه‌ای مشارکت، تأثیرگذاری بر تصمیم‌گیری‌ها

1- Bonding social capital

۲ - دانشیار جامعه‌شناسی و عضو هیأت علمی گروه علوم اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد کرمان، ایران،
j.moeinadini@yahoo.com (نویسنده مسؤل مکاتبات)

۳ - دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی و عضو هیأت علمی گروه علوم اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد کرمان، ایران.
asanatkah@yahoo.com

۴ - کارشناس ارشد جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات کرمان، ایران. mdadkhah@yahoo.com

5- putnam

6- Woolcock

7- Poortinga

تاریخ پذیرش: ۹۱/۱۰/۱۶

تاریخ وصول: ۹۱/۶/۲۰

مقدمه و بیان مسأله

یکی از مهمترین مفاهیمی که در جامعه‌شناسی شهری اهمیت دارد، مفهوم سرمایه اجتماعی است چرا که به قول دورکیم، زمانی که جوامع از سستی به شهری تکامل می‌یابند، وجدان جمعی کاهش می‌یابد و همبستگی مکانیکی جای خود را به همبستگی ارگانیک می‌دهد و متأسفانه بسیاری از ارزشهای مفید نیز به همراه آن سستی می‌یابند. اینکه برسر اعتماد مردم چه می‌آید، ارتباطاتشان چگونه می‌شود و مشارکتشان در چه سطحی قرار می‌گیرد، راه را به سوی مفهوم سرمایه اجتماعی می‌گشاید. از دهه ۱۹۸۰ به بعد مفهوم سرمایه اجتماعی وارد ادبیات علوم اجتماعی بخصوص جامعه‌شناسی می‌شود که در شکل اولیه‌اش ابتدا توسط جاکوبز^۱، بوردیو، ولوری مطرح می‌شود اما توسط کسانی چون کلمن، بارت، پاتنام^۲ و پرتز^۳ بسط و گسترش داده می‌شود (وولکاک^۴، ۱۹۹۸: ۱۵۹).

تعریف سرمایه اجتماعی نیز همانند همه مفاهیم ویژه علوم اجتماعی دشوار است زیرا این مفهوم در برگیرنده عناصری است که گاه با هم در تعارضند. کلمن اعتقاد دارد که سرمایه اجتماعی ذات واحدی نیست بلکه دارای عناصر متعددی است، ولی همه این عناصر دارای دو ویژگی مشترک هستند: نخست اینکه همگی شامل برخی از جنبه‌های ساختار اجتماعی هستند، بدین معنی که سرمایه اجتماعی در ساختار روابط میان کنشگران (اعم از حقوقی و حقیقی) نهفته است، و دومین نکته اینکه سرمایه اجتماعی کنشهای اجتماعی را تسهیل می‌کند. (کلمن به نقل از تاجبخش، ۱۳۸۴: ۴۹ و ۸۱) سرمایه اجتماعی از دو نفر (که با هم همکاری دارند) تا یک ملت را می‌تواند در برگیرد (فوکویاما، ۱۳۷۹: ۱۳). از نظریات نام (۲۰۰۰)، این ایده که سرمایه اجتماعی، اکسیربخش همه دردهای جامعه است، ایده مقبولی است. سرمایه اجتماعی جامعه را سالم‌تر، دارا تر و شاید با تدبیرتر و شکیباتر می‌سازد و سرمایه اجتماعی موجب داشتن حکومت خوب و

-
- 1- jacks
 - 2- putnam
 - 3- ports
 - 4- Woolcock

کارا می‌شود (سباتینی^۱، ۲۰۱۱: ۱۵).

به بیان ساده سرمایه اجتماعی را می‌توان احساس دین متقابل دانست که افراد آن را در شبکه‌های ارتباطی خود با دیگران کسب می‌کنند؛ این احساس دین با اعتماد ایشان به دیگران پیوند می‌خورد و قادر است تا مشارکت آتی ایشان را به همراه داشته باشد. در مطالعات اخیر سرمایه اجتماعی به سه حوزه درون‌گروهی^۲ و برون‌گروهی^۳ و ارتباطی^۴ تفکیک شده است؛ در این تحقیق به حوزه درون‌گروهی و عوامل مؤثر بر ایجاد آن پرداخته شده است. اگر سرمایه اجتماعی برون‌گروهی و ارتباطی بتواند جای وجدان جمعی پیشین را بگیرد، می‌توانیم از بسیاری از مسائل و مشکلاتی که در شهرها حاکم است رهایی یابیم؛ با این حال سرمایه اجتماعی می‌تواند به صورت منفی نیز باشد، وجه منفی سرمایه اجتماعی را پاتنام، سرمایه اجتماعی درون‌گروهی خطاب می‌کند. این سرمایه به سمت دایره محدودی از افراد جریان دارد و با کشیدن خط قرمز بین خودی‌ها و غریبه‌ها، توانایی بسیج افراد ذی‌نفع را در جهت اهداف درون‌گروهی و خصومت با برون‌گروهی به دنبال خواهد داشت.

سرمایه اجتماعی با وجدان جمعی وجه اشتراک و تفاوت‌هایی دارد. می‌توان ادعا کرد که با کمی تفاوت سرمایه اجتماعی درون‌گروهی، به وجدان جمعی شبیه است که دورکیم از آن سخن گفته است؛ چرا که مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی درون‌گروهی شامل: اعتماد با شعاع محدود، مشارکت (که خود می‌تواند به صورت مشارکت مذهبی، خیریه‌ای و یا مدنی باشد) با دوستان و آشنایان و شبکه‌های ارتباطی درون‌گروهی مردم با دیگران است. در جوامع سنتی همبستگی از راه همانندی کسب می‌شود، چرا که افراد با هم تفاوت زیادی در اندیشه ندارند، همه دنیا را یکطور می‌بینند. تمایز در اندیشه با تنبیه جبران می‌شود، چرا که جامعه تحمل افکار متفاوت را ندارد. وجدان جمعی که دورکیم از آن

1- Sabatini

2- Bonding social capital

3- Bridging social capital

4- Linking social capital

سخن می‌گفت، قدرت خود را از مذهب و همچنین همانندی افکار و عدم تمایزپذیری می‌گیرد؛ در حالی که به قول دورکیم این همانندی در جوامع پیشرفته جای خود را به تمایزپذیری می‌دهد که این تمایزپذیری همبستگی ارگانیک را به همراه دارد و تقسیم کار گسترده را به جای وجدان جمعی پیشین می‌نشانند. این در حالی است که سرمایه اجتماعی درون‌گروهی، وجوهی از وجدان جمعی از جمله مشارکت‌های درون‌گروهی و همانندی اندیشه را دارد و با کشیدن خط قرمز بین خودیها و غریبه‌ها شدت ارتباطات درون‌گروهی را به نمایش می‌گذارد. در جوامع پیشرفته تمایزپذیری با تقسیم کار گسترده همراه است و اینجاست که تحمل افکار گوناگون و اعتماد گسترده و فراگیر اهمیت می‌یابد، به همین علت است که سرمایه اجتماعی درون‌گروهی در جوامع پیشرفته دیگر جایگاهی ندارد و دولت‌ها در تلاشند تا سرمایه‌های اجتماعی برون‌گروهی و ارتباطی را جانشین آن سازند.

سرمایه اجتماعی درون‌گروهی را می‌توان به عنوان یک نوع سرمایه منفی در جامعه قلمداد کرد که با افزایش این سرمایه، جامعه شاهد مسائل و مشکلات فراوانی خواهد بود چرا که شهروندان فقط به خودیها اعتماد دارند و نسبت به دیگران بدبین هستند؛ سعی می‌کنند در شبکه‌های ارتباطیشان از دیگران (غیر خودیها) دوری کنند و حتی در زمانی که می‌خواهند با دیگران مشارکتی داشته باشند، ترجیح می‌دهند این مشارکت را با خودیها داشته باشند تا دیگران! در حالی که در سرمایه اجتماعی برون‌گروهی و ارتباطی، قادرند شعاع اعتماد و مشارکت را آنچنان گسترده سازند که حتی غریبه‌ها را نیز در برگیرد. از نظر هارپر، سرمایه اجتماعی درون‌گروهی، برای هر جمع و کشوری مضر است. (هارپر، ۲۰۱۱)

از آنجا که جامعه ایران نیز جامعه‌ای در حال تکامل است (تکامل از جامعه سنتی به پیشرفته) و این تکامل با رشد شهرها از جمله کرمان، همراه است، بررسی سرمایه اجتماعی درون‌گروهی در این شهر و شناسایی عوامل مؤثر بر آن برای کاهش مسائل و

مشکلات شهری اهمیت دارد.

پیشینه تحقیق:

هارپر در تحقیق خود (2011) که در سال ۲۰۰۲ در کانادا انجام شده است، به دنبال اندازه‌گیری سرمایه اجتماعی در کانادا است. او معتقد است که سرمایه اجتماعی تاکنون در سطح گروه، اندازه‌گیری می‌شده است. او در تحقیق خود در تلاش است تا سرمایه اجتماعی را به گونه‌ای مطرح سازد که در سطح فرد، اندازه‌گیری شود. از نظر او سرمایه اجتماعی، شامل ابعادی از قبیل: اعتماد، مشارکت اجتماعی، شبکه‌های رسمی و غیررسمی، مشارکت مدنی و فعالیت‌های داوطلبانه است.

هارپر در تحقیقش، میان انواع سرمایه اجتماعی درون‌گروهی و برون‌گروهی و سرمایه اجتماعی ارتباطی^۱ تفاوت قائل می‌شود. او معتقد است که نباید تصور شود که همه اشکال سرمایه اجتماعی برای کل جامعه مفید است چراکه مثلاً گروه‌های تبهکار با سرمایه اجتماعی درون‌گروهی قوی، باعث تضعیف سرمایه اجتماعی کل کشور و سبب تخریب و ایجاد مشکلات فراوانی برای جامعه بزرگتر خواهند بود. از طرف دیگر، سرمایه اجتماعی درون‌گروهی با کشیدن خط قرمز بین خودیها و دیگران، مانعی در دستیابی جامعه به آزادی و حتی عدالت اجتماعی است.

لانسلی (۲۰۱۰) در پژوهش خود با عنوان سرمایه اجتماعی درون و برون‌گروهی مهاجران (مطالعه موردی هلند)، بر این نکته تأکید دارد که سرمایه اجتماعی تا چه میزان قادر است به پیشرفت مهاجران در بازار کار کمک کند؛ محقق در این راستا دو نوع سرمایه اجتماعی را از یکدیگر متمایز ساخته است. سرمایه اجتماعی درون‌گروهی با استفاده از شاخص اعتماد عمیق^۲، که به عنوان روابط خانوادگی قوی و اعتماد در خانواده اندازه‌گیری شده است و دیگر سرمایه اجتماعی برون‌گروهی با شاخص اعتماد ضعیف و یا نازک^۳ که با استفاده از ارتباطات افراد بدون در نظر گرفتن تعصبات قومی در ارتباط با

1- Linking social capital

2- Thick trust

3- thin

اقوام همانند و جهت‌گیری ارتباطات افراد به خارج از حوزه نزدیک و دوستانه نزدیک اندازه‌گیری شده است؛ یعنی شعاع اعتماد بزرگتر است، هرچند که اندازه اعتماد نازک است و شخص با افراد گوناگون ارتباط برقرار می‌کند.

وندی استون (۲۰۱۱) در تحقیق خود با عنوان «سرمایه اجتماعی: توسعه رویکردی استاندارد» که در سال ۲۰۰۲ در استرالیا به انجام رسانده است به دنبال ارائه چارچوب مفهومی به منظور اندازه‌گیری و توسعه شاخصه‌ها و معرف‌های سرمایه اجتماعی است تا بدین وسیله به ارزیابی بهتری از سرمایه اجتماعی و تجزیه و تحلیل علمی آن بپردازد.

استون می‌پندارد که اکثر تحقیقات انجام شده بر روی سرمایه اجتماعی، تعاریف مختلف و گاه گونه‌گونی را از این مفهوم ارائه نموده‌اند که این امر باعث شده است، مفهوم سرمایه اجتماعی با ابهامات فراوانی توأم باشد؛ به همین علت ارائه یک رویکرد علمی در خصوص تحلیل علمی ابعاد سرمایه اجتماعی ضروری است.

قاسمی در تحقیق خود (۱۳۸۸) به سطح‌بندی سرمایه اجتماعی در استان اصفهان پرداخته است. هدف ایشان، سنجش میزان سرمایه اجتماعی در بیست شهرستان استان اصفهان و رتبه‌بندی آنها می‌باشد. این مطالعه به صورت پیمایشی و با استفاده از پرسش‌نامه استاندارد شده صورت گرفته است. حجم نمونه مورد بررسی ۴۷۳۹ نفر شهروندانی بوده‌اند که به صورت سهمیه‌ای متناسب با سن و جنس انتخاب شده‌اند.

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد در میان شهرهای استان اصفهان، شهر اصفهان به عنوان مرکز استان، همراه خمینی شهر، از پایین‌ترین سطح سرمایه اجتماعی برخوردار بوده‌اند. از دیگر نتایج تحقیق ایشان این است که شاخص‌های سرمایه اجتماعی که از وضعیت مناسب‌تری برخوردارند، آنهایی هستند که بیشتر با وجوه سنتی جامعه در ارتباطند (اعتماد به خانواده، مشارکت در امور مذهبی و دیگر اشکال مشارکت اجتماعی) و شاخص‌هایی که با زندگی مدرن رابطه بیشتری دارند، در وضعیت نامطلوب‌تری قرار دارند (اعتماد به غریبه‌ها، الگوهای مختلف مشارکت مدنی). انتقادی که می‌توان به تحقیق

قاسمی نسبت داد این است که تفکیک سرمایه اجتماعی به سه حوزه درون‌گروهی، برون‌گروهی و ارتباطی صورت نگرفته است. این در حالی است که سرمایه اجتماعی درون‌گروهی برای کشور مضر است و در خصوص اندازه‌گیری سرمایه اجتماعی باید حتماً این سرمایه اجتماعی را از دو حوزه دیگر تفکیک نمود.

امیری در تحقیق خود (امیری و دیگران، ۱۳۸۵) به بررسی آثار سرمایه اجتماعی درون و برون‌گروهی بر رشد اقتصادی استانهای ایران پرداخته است. در این تحقیق ابتدا مفاهیم و تعاریف سرمایه اجتماعی و سپس نحوه اثرگذاری دوگانه سرمایه اجتماعی بر رشد اقتصادی بررسی می‌شود. بدین منظور سرمایه اجتماعی به دو گروه سرمایه اجتماعی درون‌گروهی و برون‌گروهی تقسیم گردیده و سپس با استفاده از اطلاعات پیمایش «ارزشها و نگرشهای ایرانیان» و «رفتارهای فرهنگی ایرانی» و بر اساس مدل‌های رشد اقتصادی، تأثیر این دو متغیر بر رشد ۲۸ استان کشور طی دوره ۱۳۷۹-۱۳۸۲ بررسی شده است. با استفاده از روش OLS مشاهده می‌شود که سرمایه اجتماعی درون و برون‌گروهی با یکدیگر رابطه منفی دارند. نتایج تحقیق نشانگر آن است که سرمایه اجتماعی برون‌گروهی اثر مثبت و معناداری بر رشد اقتصادی دارد.

شریفیان ثانی در تحقیق خود (۱۳۸۳) به دنبال سنجش سرمایه اجتماعی و ارائه چارچوب نظری در این خصوص است. او در این تحقیق که بر اساس مطالعه‌ای گسترده بر روی منابع مرتبط با موضوع سرمایه اجتماعی تهیه شده است، بحث خود را با اشاره‌ای به تفاوت سرمایه اجتماعی و سرمایه انسانی پیش می‌برد و آنگاه به طرح چارچوب نظری سرمایه اجتماعی می‌پردازد و در پایان، رابطه سرمایه اجتماعی و مشکلات اجتماعی را با تأکید بر عامل اعتماد مورد بحث قرار می‌دهد.

شریفیان ثانی معتقد است، سرمایه اجتماعی را می‌توان به عنوان ماده خام جامعه مدنی قلمداد کرد. این سرمایه از تعامل‌های هر روزه بین افراد به وجود می‌آید و به تنهایی در فرد یا ساختار اجتماعی نهفته نیست، بلکه در فضای تعامل‌های بین افراد وجود دارد.

پیران در تحقیق خود (پیران و همکاران، ۱۳۸۸) به مطالعه کارپایه مفهومی و مفهوم‌سازی

سرمایه اجتماعی (با تأکید بر شرایط ایران) پرداخته است. در این تحقیق ایشان با ارائه تعاریفی که از سوی متفکران مختلف مطرح شده است، به کلیدواژه‌های پایه‌ای به کار رفته در تعاریف اشاره می‌نماید؛ تعاریفی که کارپایه یا چارچوب سرمایه اجتماعی را پدید می‌آورند. به هنگام معرفی کارپایه مفهومی به کارکردهای گوناگون آن نیز اشاره شده است و بالاخره آنکه ابعاد مختلف سرمایه اجتماعی به نحوی گذرا مورد بحث قرار گرفته است و کوشش‌های به عمل آمده برای مفهوم‌سازی^۱ معرفی گردیده‌اند.

چارچوب نظری

بنا به نظر پاتنام، سرمایه اجتماعی شامل دو نوع سرمایه می‌شود: یکی سرمایه اجتماعی درون‌گروهی و دیگری سرمایه اجتماعی برون‌گروهی است. سرمایه اجتماعی درون‌گروهی، به راههایی اشاره دارد که افراد با دیگران ارتباط نزدیک دارند و روابط میان آنها از نوع رابطه بسته است چراکه دیگران نمی‌توانند در رابطه میان دو یا چند نفر (که با یکدیگر رابطه‌ای نزدیک دارند) سهیم شوند. سرمایه اجتماعی درون‌گروهی به روابط میان گروه‌های متجانس اشاره دارد، مانند اعضای خانواده، دوستان نزدیک و به طور کلی کسانی که شباهت فکری بیشتری با هم دارند یا به قول دورکیم همه همانند هم هستند. (پاتنام^۲، ۲۰۰۰: ۱۱۵) این سرمایه را می‌توان سرمایه اجتماعی منحصر به فرد قلمداد کرد. این سرمایه زمانی به وجود می‌آید که افراد همانند خانواده و یا دوستان نزدیک به هم حمایت‌های احساسی و هیجانی برای یکدیگر فراهم کنند.

سرمایه اجتماعی درون‌گروهی، دارای تنوع در زمینه‌های آنهاست، اما دارای ارتباطات شخصی قوی است. این سرمایه، با برانگیختن احساسات افراد توانایی خاص را برای بسیج افراد دارد. (شریف^۳، ۱۹۹۸؛ به نقل از استون^۴، ۲۰۱۱: ۶۴)

شریف اثبات کرده است که یک صورت‌بندی ساده از یک گروه می‌تواند منجر به احساس بدگمانی و احساس تنفر افراد گروه نسبت به افراد خارج از گروه باشد. سرمایه

-
- 1- Conceptualization
 - 2- putnam
 - 3- sherif
 - 4- stone

اجتماعی درون‌گروهی دارای معایب فراوانی است از جمله بزرگترین معایب آن ایجاد زمینه مستعد رشد ایدئولوژیهای ارتجاعی و استبدادی است؛ این موضوع یکی از انتقادات پاتنام به سرمایه اجتماعی است چراکه سرمایه اجتماعی، همیشه برای جامعه مفید نیست و نمی‌توان آن را سراسر مثبت قلمداد کرد. جنبه منفی سرمایه اجتماعی، به صورت سرمایه اجتماعی درون‌گروهی خود را نشان می‌دهد.

جداسازی این مفهوم از سرمایه اجتماعی، در اکثر کشورها و تحقیقات اجتماعی در آنها هنوز ناشناخته است. پاتنام معتقد است که «هیچ شاخص قابل اعتماد در اندازه‌گیری سرمایه اجتماعی، در جداسازی صحیح و معرفی شاخص‌های صحیح اندازه‌گیری سرمایه اجتماعی درون‌گروهی و برون‌گروهی، در تحقیقات تاکنون مطرح نشده است. به گمان استون، سرمایه اجتماعی، به عنوان شبکه‌هایی از روابط اجتماعی که با هنجارهای اعتماد و کنش متقابل (تعامل اجتماعی) شناخته می‌شود، می‌تواند با ارائه برنامه‌هایی در سطوح رویه‌های اجتماعی به دولت‌های ملی کمک شایان توجهی کند. (استون، ۲۰۱۱: ۱۰۰)

پورتینا سرمایه اجتماعی را به دو بعد شناختی و ساختاری، تقسیم‌بندی می‌کند (پورتینگا، ۲۰۰۶: ۵۵) سرمایه اجتماعی ساختاری شامل مؤلفه‌های رفتاری و شدت و میزان ارتباط بین مردم و امکان نهادینه شدن روابط است. سرمایه اجتماعی ساختاری شامل تشکل و عملکرد سازمانهای رسمی و غیر رسمی محلی نیز می‌شود که به عنوان ابزاری در جهت توسعه اجتماع خدمت می‌کنند. سرمایه اجتماعی ساختاری، از طریق سازمانهای افقی و شبکه‌هایی شکل می‌گیرد که فرایندهای تصمیم‌گیری شفاف و جمعی، رهبران پاسخگو و تجارب عملی‌ای از اقدام جمعی و مسئولیت متقابل دارند.

در تضاد با سرمایه اجتماعی در بعد ساختاری، سرمایه اجتماعی شناختی قرار می‌گیرد. آن قسمت از سرمایه اجتماعی که کمتر قابل لمس است و به ارزشها، اعتقادات، طرز تلقی‌ها، رفتار و هنجارهای اجتماعی اشاره دارد، سرمایه اجتماعی شناختی نامیده می‌شود. این ارزشها شامل اعتماد، همبستگی و اتفاق نظر و بده بستان است که در بین اعضای یک اجتماع مشترک می‌باشد و شرایطی را به وجود می‌آورند که با آن شرایط، اجتماعات

مختلف می‌توانند برای رسیدن به فایده‌ای مشترک، با هم کار کنند. این سرمایه نقش گره‌ای را در رشته‌های سیم در یک شبکه بازی می‌کند که شامل نگرش‌ها، ارزش‌ها (همانند پشتیبانی از دیگران)، روابط متقابل، اعتماد در معاملات و داد و ستدها، اعتماد به عنوان مؤلفه اصلی سرمایه اجتماعی در بعد نگرشی می‌شود.

درباره عوامل مؤثر بر شکل‌گیری سرمایه اجتماعی، هارپر معتقد است که همگنی در گروه‌ها (هارپر، ۲۰۱۱) که با کشیدن خط قرمز بین خودیها و دیگریان مشخص می‌شود، در ایجاد سرمایه اجتماعی درون‌گروهی تأثیرگذار است و از طرف دیگر ووی سیو^۱ ادعا می‌کند که گذشته توتالتیر در جوامع اروپای شرقی و کشورهای با گذشته کمونیستی، منابع موجود، محدودیت دسترسی به منابع و فرصت‌های به وجود آمده بر ایجاد این نوع سرمایه اجتماعی مؤثر بوده است. (ووی سیو، ۲۰۱۱: ۱)

با توجه به مباحث نظری مطرح شده بر آن شدیم تا از روش کیفی در استخراج عوامل مؤثر بر شکل‌گیری سرمایه اجتماعی درون‌گروهی کمک بگیریم. پس از اجرای تحقیق کیفی، مقولات زیر به عنوان مقولات هسته در خصوص عوامل مؤثر بر شکل‌گیری سرمایه اجتماعی درون‌گروهی از داده‌های کیفی استخراج شدند. مقولات هسته به دست آمده بدین قرارند:

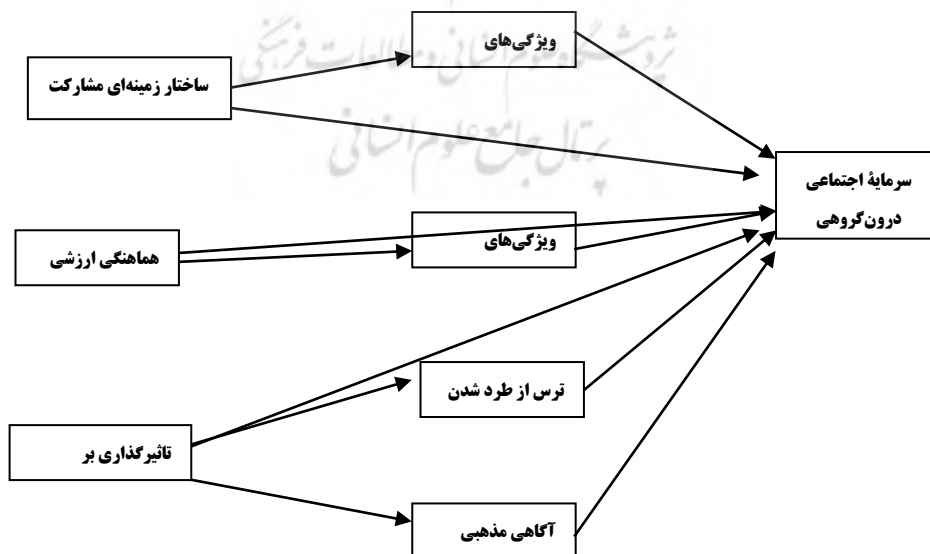
مسئولیت‌پذیری: به مسئولیت و تکالیفی اطلاق می‌شود که اعضای جامعه نسبت به یکدیگر دارند. برقراری صلح و دوستی بین مردم، تأمین نیازهای دیگران و سود رساندن به دیگران، بعضی از مصادیق مسئولیت‌پذیری می‌باشند.

سازمان و جامعه با هم در تعاملی پویا قرار دارند و در این رابطه است که افراد و اعضای جامعه مایلند سازمان در مقابل آنان احساس مسئولیت کند و تنها به فکر سود و نفع سازمانی نباشد. هرگاه شهروندان اطمینان حاصل کنند که مدیریت سازمان‌ها نسبت به آنها احساس مسئولیت می‌کنند، در پرتو این جو اطمینان و اعتماد، سرمایه اجتماعی تولید می‌شود.

ساختار زمینه‌ای مشارکت: اشاره به زمینه‌ها و بستریهایی دارد که درون یک جامعه وجود دارند و انواع مشارکت را به وجود می‌آورد که هم برای فرد رضایت به بار می‌آورد و هم عامل شکل‌دهی به روابط سازنده شبکه‌های حمایتی بالقوه می‌باشد (مانند دیدار با دوستان و خویشاوندان، شرکت در مراسم شادی و ترحیم هم محله‌ای‌ها، رفتن به سینما، پارک، کوه و.... به صورت دسته جمعی)، بسترهای زمینه‌ای مشارکت درون‌گروهی به شکل و ترکیب شبکه، پیوندهای موجود شبکه، و تناسب بین اعضا و اعتماد و قابلیت اعضا اشاره دارد.

ویژگی‌های ارتباطی: به ویژگی‌هایی در افراد اشاره دارد که تمایل آنها را به ایجاد صمیمیت و دوستی با اعضای فامیل و خویشاوندان و دوستان افزایش می‌دهد و باعث ایجاد انسجام و اتحاد بین فرد و اعضای فامیل و خویشاوندان و دوستان می‌شود. احساس نیاز به آگاهی مذهبی: به احساسات و عواطف درونی فرد اشاره دارد که به منظور کسب اطلاعات در خصوص احکام دینی و بالابردن اعتقادات و باورهای مذهبی در فرد به کار می‌رود و موجب تمایل او به شرکت در مراسم مذهبی شده و مشارکت مذهبی را در فرد برانگیخته می‌سازد.

نمودار ۱: مدل تحلیلی عوامل مؤثر بر سرمایه اجتماعی درون‌گروهی



فرضیه‌های اصلی

- ۱- بین ساختار زمینه‌ای مشارکت، ویژگی‌های ارتباطی با سرمایه اجتماعی درون‌گروهی رابطه وجود دارد.
- ۲- بین احساس نیاز آگاهی مذهبی، هماهنگی ارزشی با سرمایه اجتماعی درون‌گروهی رابطه وجود دارد.
- ۳- بین تأثیرگذاری بر تصمیم‌گیری‌ها، ترس از طرد شدن با سرمایه اجتماعی درون‌گروهی رابطه وجود دارد.
- ۴- بین تأثیرگذاری به تصمیم‌گیری‌ها، ویژگی‌های شخصیتی - معنوی با سرمایه اجتماعی درون‌گروهی رابطه وجود دارد.

فرضیه‌های فرعی

- ۱- بین طبقه اجتماعی با سرمایه اجتماعی درون‌گروهی رابطه وجود دارد.
- ۲- بین سن با سرمایه اجتماعی درون‌گروهی رابطه وجود دارد.

روش کار

در تحقیق با استفاده از روش تحقیق کیفی در ابتدا شاخص‌هایی برای سرمایه اجتماعی تهیه شده و همچنین مقولات هسته جهت شناسایی عوامل مؤثر بر سرمایه اجتماعی تهیه و سپس با اطلاعات روش اسنادی تلفیق شده و برای تعمیم با استفاده از روش پیمایشی، استفاده شده است. جمعیت آماری مورد مطالعه در این تحقیق تمامی افراد ۱۵ سال به بالای ساکن شهر کرمان هستند که در حدود ۳۸۵۹۳۲ نفر می‌باشند. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران و با دقت ۹۵ درصد، حدود ۳۸۴ نفر برآورد شده که به ۴۰۰ نفر رسیده است. در این فرمول ضرایب $t^2=1/96$ و $p,q,d=0/05$ است. انتخاب نمونه‌ها نیز براساس ترکیب دو روش نمونه‌گیری خوشه‌ای و طبقه‌ای براساس سن و جنس بوده است؛ ابتدا مناطق ۵ گانه شهرداری را هرکدام یک خوشه در نظر گرفته و در مرحله بعد ابتدا بر اساس ترکیب سنی و جنسی، جمعیت تعداد پرسشنامه را مشخص و در هر منطقه اجرا نموده‌ایم. ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه است که از دو بخش تشکیل شده؛

در قسمت اول، مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی درون‌گروهی و در بخش دوم عوامل مؤثر بر آن را سنجیده‌ایم.

پرسشنامه دارای روایی صوری صوری است. احراز صوری با تأیید متخصصان و صاحب‌نظران درباره کلیت پرسشنامه و مطلوب بودن آن برای پاسخگویی به سؤالات تحقیق به دست آمده است. صاحب‌نظران ۵ نفر بوده‌اند که سه نفر دارای تخصص دکتری جامعه‌شناسی و دیگران دارای تخصص جمعیت‌شناسی و مردم‌شناسی بوده‌اند. به منظور پایایی، از تکنیک هماهنگی درونی گویه‌ها یا آلفای کرونباخ استفاده شد.

آلفای کرونباخ برای متغیر مشارکت غیر رسمی خیریه‌ای درون‌گروهی (۰/۷۷۰)، مشارکت مذهبی درون‌گروهی (۰/۷۲۰)، شبکه اجتماعی (۰/۸۶۳)، تأثیرگذاری بر تصمیم‌گیری‌ها (۰/۷۲۵)، هماهنگی ارزشی (۰/۸۸۳)، ساختار زمینه‌ای مشارکت (۰/۸۴۲) و ویژگی ارتباطی (۰/۸۹۷)، نوع دوستی (۰/۸۰۶)، مسئولیت‌پذیری (۰/۸۵۸) مسئولیت اجتماعی (۰/۷۱۵)، احساس نیاز به آگاهی مذهبی (۰/۹۱۳)، ویژگی شخصیتی - معنوی فرد (۰/۸۸۵)

تعریف مفاهیم و شاخص‌سازی

جدول ۱: مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی درون‌گروهی و تعریف عملیاتی آنها

حوزه	مؤلفه‌های اصلی	مؤلفه‌های فرعی	معرف مؤلفه‌ها
سرمایه اجتماعی درون‌گروهی	مشارکت	مشارکت غیر رسمی خیریه‌ای	کمک مالی به اعضای خانواده، کمک مالی به دوستان، کمک به همشهریان همزبان، کمک به خویشاوندان که در زندگی با مشکل روبرو شده‌اند
		مشارکت غیر رسمی همیارانه	کمک به سالخوردگان و کودکان خانواده، کمک به نزدیکان در کارهای روزانه، حمایت‌های معنوی و عاطفی از آنها
		مشارکت غیر رسمی مذهبی	شرکت در مراسم عزاداری مذهبی، برپایی مراسم در منزل، قرض دادن منزل به خویشان، پول قرض دادن به نزدیکان و یا ضمانت مالی کسی را کردن
		مشارکت در تفریح	رفتن به پارک، کوه یا باغ بر اساس تعلقات خانوادگی، برپایی میهمانی هفتگی یا ماهانه

ارتباط بین گروه‌های همگون و متجانس، ارتباطات شخصی قوی، برانگیختن احساسات افراد، توانایی برای بسیج افراد، روابط بسیار قوی میان اعضای خانواده، همبازی شدن با سالمندان، فرزندان و نوه‌ها، تعداد ملاقات والدین با فرزندان و.....	شبکه‌های اجتماعی
میزان اعتماد افراد به اعضای خانواده، اقوام، خویشان و دوستان	اعتماد

جدول ۲: عوامل مؤثر بر ایجاد سرمایه اجتماعی درون‌گروهی

تعریف مفهومی	تعریف عملیاتی	متغیر
به زمینه‌ها و بسترهایی که درون یک جامعه وجود دارد و انواع مشارکت را به وجود می‌آورد که هم برای فرد رضایت به بار می‌آورد و هم عامل شکل‌دهی به روابط سازنده شبکه‌های حمایتی بالقوه است.	میزان رضایت از مشارکت با اعضای فامیل باید از اعضای فامیل حمایت مالی و عاطفی کرد.	ساختار زمینه‌ای مشارکت
به ویژگی‌هایی در افراد اشاره دارد که تمایل آنها را به ایجاد صمیمیت و دوستی با اعضای فامیل و خویشاوندان و دوستان افزایش می‌دهد و باعث ایجاد انسجام و اتحاد بین فرد و اعضای فامیل و خویشاوندان و دوستان می‌شود.	احترام گذاشتن به فامیل، افزایش صمیمت و دوستی	ویژگی‌های ارتباطی
به احساسات و عواطف درونی فرد اشاره دارد به منظور کسب اطلاعات و احکام دینی و بالابردن اعتقادات و باورهای مذهبی فرد و موجب تمایل او به شرکت در مراسم مذهبی شده و مشارکت مذهبی را در فرد برانگیخته می‌سازد.	با شرکت در مراسم مذهبی خانوادگی آموزه‌های دینی تقویت می‌یابد. تمایل افراد به پرپایی مراسم مذهبی درخانه به منظور کسب اطلاعات دینی	احساس نیاز به آگاهی مذهبی
طرد اجتماعی به عنوان فرایند پویای سلب صلاحیت اجتماعی دیده می‌شود که به موجب آن روابط بین افراد و جامعه‌ای که در آن زندگی می‌کنند نقض و قطع می‌شود.	برای برخورداری از حمایت مالی و عاطفی خانواده، برای جلوگیری از مجازات	ترس از طرد شدن اجتماعی
احساس اثرگذاری و کارایی درک و تصور افراد و اجتماعات از میزان توانایی تأثیرگذاری آنان در فعالیتهای و روندهای موجود در جامعه	چقدر احساس می‌کنید در حل مشکلات اعضای خانواده و دوستان مؤثرید.	تأثیرگذاری بر تصمیم‌گیری‌ها
درک و تصور افراد و اجتماعات از میزان توانایی تأثیرگذاری آنان در فعالیتهای و روندهای موجود در جامعه	درباره پابندی به ارزشهای اسلامی و شیوه اجرای آن، ملزم بودن به عدالت	هماهنگی‌های ارزشی
این ویژگی از طریق درونی شدن هنجارها به عاملی در جهت افزایش سرمایه اجتماعی کمک می‌کند. اعتقادات مذهبی فرد که به او ساز و کاری ارائه می‌دهد و باعث ایجاد و تقویت اعتماد اجتماعی در فرد می‌شود.	صدقت، رازداری، پکرنگ بودن	ویژگی شخصیتی معنوی

یافته‌ها

بنابر نتایج به دست آمده از حجم نمونه تحقیق، ۱۸۵ نفر (۴۶/۸) را زنان و ۲۱۰ نفر (۵۳/۲ درصد) را مردان تشکیل داده‌اند که سن آنها بین ۱۶-۷۵ سال بوده است. ۴۴/۳ درصد را مجردها، ۴۷/۹ را متأهلان و ۱/۵ درصد را افراد مطلقه و ۰/۳ درصد فوت همسر تشکیل داده‌اند که از این تعداد ۶۸/۴ درصد بومی و ۳۰/۸ درصد غیر بومی بوده‌اند. همانطور که از مدل مفهومی تحقیق مشخص است، متغیرهای: ساختار زمینه‌ای مشارکت، هماهنگی ارزشی، تأثیرگذاری بر تصمیم‌گیرها، ترس از طرد شدن، احساس نیاز به آگاهی مذهبی، ویژگی‌های ارتباطی و ویژگی‌های شخصیتی - معنوی، از جمله متغیرهای اصلی تأثیرگذار بر سرمایه اجتماعی درون‌گروهی می‌باشند. متغیرهای مذکور توسط معرف‌هایی در قالب طیف لیکرت (در ۵ گزینه) سنجیده شده‌اند. نمرات اختصاص داده شده به طیف براساس نمره‌های ۱ تا ۵ می‌باشد. بهتر است که قبل از ارائه آمار استنباطی، به توصیف وضعیت این متغیرها پرداخته شود. جداول زیر براساس میانگین پاسخ‌های ارائه شده از هرگویه تدوین یافته‌اند.

جدول ۳: درصد فراوانی ارزیابی پاسخ‌گویان درباره هماهنگی ارزشی دولت و مردم

میانگین نرمال	میانگین واقعی	
۳	۳/۴۹	در خصوص پایبندی به ارزشهای اسلامی و شیوه اجرای آن
۳	۳/۲۲	ملزم بودن به عدالت
۳	۲/۷۳	توجه به خواسته مردم در تمامی امور
۳	۲/۹۶	تمایل افراد در به اجرا درآمدن قوانین اسلامی در جامعه
۳	۲/۴۸	در بین مسئولان ساده‌زیستی دیده می‌شود.
۳	۳/۲۵	قوانین حاکم بر جامعه با ارزشهای اسلامی هماهنگ است.

متغیر هماهنگی ارزشی شامل شش گویه بوده است. اگر بخواهیم داده‌ها را بر اساس میانگین تلخیص کنیم، میانگین نرمال برابر با ۳ خواهد بود. نتایج حاکی از آن است که بیشترین میانگین پاسخ، مربوط به پایبندی به ارزشهای اسلام می‌باشد که برابر با (۳/۴۹) و کمترین میانگین پاسخ مربوط به ساده‌زیستی در بین مسئولان (با ۲/۴۸) می‌باشد. این

امر بدان معناست که شهروندان در خصوص اجرای احکام اسلامی در جامعه هماهنگی داشته اما معتقدند که این امر در رفتار برخی از مسئولان، با ساده زیستی اسلامی تفاوت دارد.

جدول ۴: درصد فراوانی ارزیابی پاسخ‌گویان دربارهٔ چگونگی ساختار زمینه‌ای مشارکت

میانگین نرمال	میانگین واقعی	
۳	۴/۴۳	تا چه اندازه اعتقاد دارید که شرکت کردن در مراسم خانوادگی موجب حفظ پیوندهای خانوادگی می‌شود؟
۳	۴/۱۹	تا چه اندازه به این ضرب‌المثل اعتقاد دارید «چراغی که به خانه رواست به مسجد حرام است»؟
۳	۳/۱۲	تا چه اندازه فکر می‌کنید فقط باید اعضای فامیل را حمایت مالی و عاطفی کرد؟
۳	۲/۸۰	تا چه اندازه از مشارکت با افراد غریبه احساس رضایت می‌کنید؟
۳	۳/۱۰	تا چه اندازه علاقه‌مندید تا در مسائل جامعه شرکت کنید؟
۳	۲/۵۶	تا چه اندازه از سازمان‌های دولتی احساس رضایت می‌کنید؟
۳	۲/۶	تا چه اندازه از سازمان‌های خصوصی احساس رضایت می‌کنید؟
۳	۲/۸	آیا از اینکه با دیگران مشارکت کنید احساس رضایت می‌کنید؟

ساختار زمینه‌ای مشارکت شامل هشت گویه بوده است. اگر بخواهیم داده‌ها را براساس میانگین تلخیص کنیم، میانگین نرمال برابر با ۳ خواهد بود. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که بیشترین میانگین مربوط به حفظ پیوندهای خانوادگی (برابر با ۴/۴۳) و کمترین میانگین مربوط به احساس رضایت از مشارکت با افراد غریبه (که برابر با ۲/۸) بوده است؛ این امر نشان از گرایش شهروندان به حفظ ساختارهای درون‌گروهی است.

جدول ۵: درصد فراوانی ارزیابی پاسخ‌گویان دربارهٔ ویژگی‌های شخصی-معنوی

میانگین نرمال	میانگین واقعی	
۳	۴/۳۰	تا چه اندازه رفتارتان با دیگران صادقانه است؟
۳	۴/۲۵	تا چه اندازه نسبت به دیگران راز دار و راز نگهدار هستید؟
۳	۴/۱۷	تا چه اندازه وقتی فرد گرفتاری را دیدید، حال او را درک می‌کنید؟
۳	۳/۹۷	تا چه اندازه خود را در گرفتاری دیگران شریک می‌دانید؟

۳	۴/۰۵	تا چه اندازه معمولاً با صبر و حوصله به صحبت‌های دیگران گوش می‌دهید؟
۳	۳/۸۴	تا چه اندازه باورهای مذهبی‌تان قوی است؟
۳	۳/۷۴	تا چه اندازه شرکت در مراسم مذهبی باعث تخلیه احساسات درونی‌تان می‌شود؟
۳	۳/۹۰	تا چه اندازه نسبت به کسانی که دچار مشکلی هستند حساس هستید بدبختی دیگران باعث می‌شود تا مدت‌ها فکرتان مشغول باشد؟

دربارهٔ متغیر ویژگی شخصیتی^۵ معنوی، میانگین نرمال برابر با ۳ می‌باشد. نتایج حاکی از آن است که بیشترین میانگین پاسخ‌های ارائه شده، مربوط به گویه صداقت افراد نسبت با دیگران است که میانگین پاسخ‌ها برابر با (۴/۳۰) بوده است و کمترین میانگین مربوط به مشارکت کردن در مراسم مذهبی برای تخلیه احساسات درونی، است. دیگر نتایج توصیفی متغیرها به صورت زیر است (بنا به محدودیت مقاله تنها به ذکر جداول می‌پردازیم)

جدول ۶: درصد فراوانی پاسخ‌های ارائه شده دربارهٔ ویژگی‌های ارتباطی پاسخ‌گویان

میانگین نرمال	میانگین واقعی	
۳	۳/۸۸	تا چه اندازه فکر می‌کنید شرکت در مراسم مذهبی باعث افزایش احساس صمیمیت و دوستی شما، با دیگران می‌شود؟
۳	۳/۷۵	تا چه اندازه فکر می‌کنید شرکت در مراسم مذهبی باعث انسجام و اتحاد می‌شود؟
۳	۳/۶۵	تا چه اندازه فکر می‌کنید شرکت در مراسم مذهبی باعث زدودن کینه‌ها و کدورت می‌شود؟
۳	۳/۹۵	تا چه اندازه شرکت شما در مراسم خانوادگی به منظور احترام گذاشتن به بانی است؟
۳	۳/۷۴	تا چه اندازه شرکت شما در مراسم خانوادگی در جهت خبر گرفتن از احوال اعضای فامیل می‌باشد؟

جدول ۷: درصد فراوانی پاسخ‌های ارائه شده درباره نیاز به آگاهی مذهبی پاسخ‌گویان

میانگین نرمال	میانگین واقعی	
۳	۳/۶۸	تا چه اندازه برای افزایش اطلاعات دینی در مراسم مذهبی شرکت می‌کنید؟
۳	۳/۷۲	تا چه اندازه برای بالا بردن باورها و اعتقادات دینی در مراسم مذهبی شرکت می‌کنید؟

مدل مسیر سرمایه اجتماعی درون‌گروهی

مدل مسیر ارائه شده، در قالب مدلسازی معادلات ساختاری توسط نرم افزار 16 amos، ارائه شده است. شاخص‌های مربوط به model fit، حاکی از برازش مدل پس از اصلاحات پیشنهادی نرم‌افزار است. در این نمودار e1 تا e5، نمایشگر خطای خارج از مدل هستند که در مدل توسط پژوهشگر در نظر گرفته نشده است.

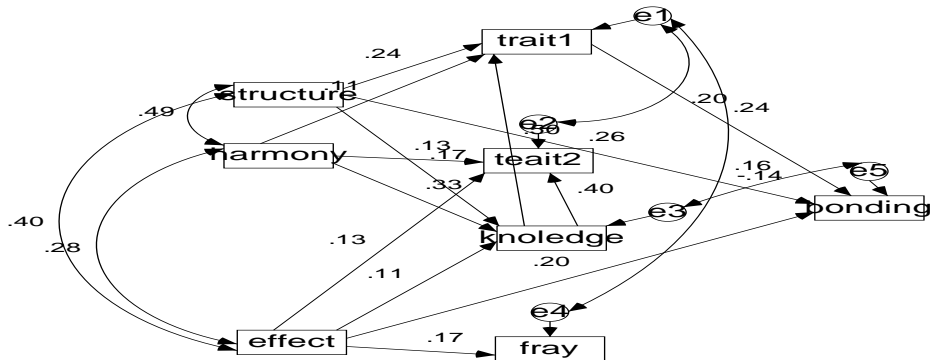
طبق نتایج حاصل از برازش مدل، ضریب CMIN، برابر ۱۲/۲۴۲ گزارش شده است که $p=0/200$ گزارش شده است. معنادار نبودن این ضریب در مدلسازی معادلات ساختاری بدین معنی است که بین واقعیت (داده‌های تحقیق) و مدل (طراحی شده توسط محقق) تفاوت معناداری وجود ندارد و مدل مذکور با واقعیت خارج هماهنگ بوده و دارای برازش مطلوب است. دیگر ضرائب گزارش شده از جمله RMR, GFI، مطلوبیت شاخص‌های مدل را نشان می‌دهند. دیگر ضرائب مهم برازش مدل در جداول زیر گزارش شده است.

در نمودار مسیر، ضرائب دوطرفه، نشانگر ضرائب کوواریانس می‌باشد و ضرائب یکطرفه نشان‌دهنده ضرائب گاما و یا ضرائب تأثیر می‌باشند و تأثیر متغیرها را بر یکدیگر نشان می‌دهند.

عوامل گوناگونی باعث ایجاد سرمایه اجتماعی درون‌گروهی می‌شوند که در مدل، پیش‌بینی شده‌اند. ساختار زمینه‌ای مشارکت، هماهنگی ارزشی و تأثیرگذاری بر تصمیم‌گیری‌ها به عنوان متغیرهای مستقل دارای همبستگی و کوواریانس بر یکدیگر دارند.

- ساختار زمینه‌ای مشارکت از یکطرف با تأثیری مستقیم (در حدود ۰/۳۲۲) بر سرمایه اجتماعی درون‌گروهی تأثیر می‌گذارد و از طرف دیگر با تأثیر غیر مستقیم که بر ویژگی‌های ارتباطی و احساس نیاز به آگاهی مذهبی دارند، بر سرمایه اجتماعی درون‌گروهی تأثیر می‌گذارند. دلیل این امر این است که در کشور ما، سرمایه اجتماعی برگرفته از مشارکتی است که مهمترین مؤلفه آن مشارکت مذهبی و مذهب است. مردم ما دارای احساسات قوی مذهبی هستند. چگونگی ساختار زمینه‌ای، مشارکت مردم را به سمت ویژگی‌های ارتباطی و احساس نیاز به آگاهی مذهبی سوق داده است.
- هماهنگی ارزشی تأثیر مستقیمی بر سرمایه اجتماعی درون‌گروهی ندارد اما از طریق تأثیری (برابر با ۰/۰۶) که بر ویژگی‌های ارتباطی دارد، بر سرمایه اجتماعی درون‌گروهی تأثیرگذار است. با این وجود این ضریب بسیار کوچک و قابل چشم‌پوشی است. هماهنگی ارزشی تأثیری (در حدود ۰/۱) بر احساس نیاز به آگاهی مذهبی، برجای می‌گذارد و از این طریق است که تأثیر غیرمستقیمی بر سرمایه اجتماعی درون‌گروهی دارد. دیگر ضرائب مسیر در نمودار گزارش شده است. قوی‌ترین تأثیر مستقیم مربوط به متغیر تأثیرگذاری بر تصمیم‌گیری‌ها است که با شدت ۰/۵۳۰ بر سرمایه اجتماعی درون‌گروهی تأثیر می‌گذارد. با توجه به نتایج آمار توصیفی به نظر می‌رسد که یکی از دلایل مهم شکل‌گیری سرمایه اجتماعی درون‌گروهی در این است که شهروندان نسبت به تأثیر تصمیم و نظر آنها در تصمیم‌گیری‌های در سطح محله و شهر و... خوش‌بین نیستند و به همین علت بیشتر تمایل به سرمایه اجتماعی محدود و درون‌گروهی را دارا هستند.

نمودار ۲: عوامل مؤثر بر سرمایه اجتماعی درون‌گروهی



(ساختار زمینه‌ای مشارکت) Structure، (هماهنگی ارزشی) Harmony، (تأثیرگذاری بر تصمیم‌گیریها) Effect، (ترس از طرد شدن) Fray، (احساس نیاز به آگاهی مذهبی) Knowledge، (ویژگی‌های ارتباطی) Trait 1، (ویژگی‌های شخصیتی-معنوی) Trait 2، (سرمایه اجتماعی درون‌گروهی) bonding

نتیجه‌گیری

هدف اصلی این تحقیق بررسی سرمایه اجتماعی درون‌گروهی و عوامل مؤثر بر ایجاد آن بوده است. سرمایه اجتماعی درون‌گروهی، به راههایی اشاره دارد که افراد با دیگران ارتباط نزدیک دارند و روابط میان آنها از نوع رابطه بسته است چراکه دیگران نمی‌توانند در رابطه میان دو یا چند نفر (که با یکدیگر رابطه‌ای نزدیک دارند) سهیم شوند. سرمایه اجتماعی درون‌گروهی به روابط میان گروه‌های متجانس اشاره دارد مانند اعضای خانواده، دوستان نزدیک و به طور کلی کسانی که شباهت فکری بیشتری با هم دارند یا به قول دورکیم همه همانند هم هستند. این سرمایه را می‌توان سرمایه اجتماعی منحصر به فرد قلمداد کرد؛ این سرمایه زمانی به وجود می‌آید که افراد همانند خانواده و یا دوستان نزدیک به هم حمایت‌های احساسی و هیجانی برای یکدیگر فراهم می‌کنند.

فرضیه‌های متعددی در تحقیق ارائه شده است. اولین فرضیه بدین صورت مطرح شده است که: بین ساختار زمینه‌ای مشارکت، ویژگی‌های ارتباطی و سرمایه اجتماعی درون

گروهی رابطه وجود دارد. این رابطه در تحقیق اثبات شده است. اما فرضیه‌های دوم و سوم مبتنی بر رابطه مستقیم بین احساس نیاز به آگاهی مذهبی، هماهنگی ارزشی و سرمایه اجتماعی درون‌گروهی و همچنین رابطه مستقیم میان تأثیرگذاری بر تصمیم‌گیری‌ها، ترس از طرد شدن و سرمایه اجتماعی درون‌گروهی، نیز اثبات نشده است. از طرف دیگر بین طبقه اجتماعی، سن و سرمایه اجتماعی درون‌گروهی نیز رابطه‌ای اثبات نشده است.

نتایج به دست آمده حاکی از آن است که عوامل گوناگونی باعث ایجاد سرمایه اجتماعی درون‌گروهی می‌شوند که در مدل، پیش‌بینی شده‌اند. ساختار زمینه‌ای مشارکت، هماهنگی ارزشی و تأثیرگذاری بر تصمیم‌گیری‌ها بر یکدیگر تأثیر متقابل داشته‌اند.

ساختار زمینه‌ای مشارکت که به زمینه‌ها و بسترهایی در جامعه اشاره دارد که انواع مشارکت را به وجود می‌آورد، مشارکتی که هم برای فرد رضایت به بار می‌آورد و هم به عنوان عامل شکل‌دهی به روابط سازنده شبکه‌های حمایتی بالقوه محسوب می‌شود؛ به گونه‌ای در جامعه ما وجود دارد که قادر است میزان رضایت از مشارکت را با اعضای فامیل از طریق حمایت‌های مالی و عاطفی فرد با خویشان و نزدیکان بالا برده و بدین ترتیب تأثیری مستقیم بر سرمایه اجتماعی درون‌گروهی می‌گذارد. از طرف دیگر این متغیر با تأثیر غیر مستقیمی که بر ویژگی‌های ارتباطی و احساس نیاز به آگاهی مذهبی دارند، بر سرمایه اجتماعی درون‌گروهی تأثیر می‌گذارند. دلیل این امر این است که در کشور ما، سرمایه اجتماعی برگرفته از مشارکتی است که مهمترین مؤلفه آن مشارکت مذهبی و مذهب است. مردم ما دارای احساسات قوی مذهبی هستند. چگونگی ساختار زمینه‌ای، مشارکت مردم را به سمت ویژگی‌های ارتباطی و احساس نیاز به آگاهی مذهبی سوق داده است.

هماهنگی ارزشی تأثیر مستقیمی بر سرمایه اجتماعی درون‌گروهی ندارد اما از طریق تأثیری که بر ویژگی‌های ارتباطی دارد، بر سرمایه اجتماعی درون‌گروهی تأثیرگذار است. با این وجود این ضریب بسیار کوچک و قابل چشم‌پوشی است. هماهنگی ارزشی در جامعه ما بین مردم و دولت، در خصوص پایبندی به اجرای اسلام بالاست. با این وجود

رضایت در خصوص برخی از ارزشها متفاوت است. هماهنگی ارزشی از طریق تأثیری که بر احساس نیاز به آگاهی مذهبی، برجای می‌گذارد، بر سرمایه اجتماعی درون‌گروهی مؤثر واقع می‌شود. مهمترین عاملی که بر سرمایه اجتماعی درون‌گروهی تأثیر دارد، تأثیرگذاری بر تصمیم‌گیری‌هاست؛ برداشت شهروندان از چگونگی تأثیرگذاری ایشان بر تصمیم‌گیری‌ها، سرمایه اجتماعی درون‌گروهی را به دنبال داشته است. یکی از دلایل مهم شکل‌گیری سرمایه اجتماعی درون‌گروهی در این است که شهروندان نسبت به تأثیر تصمیم و نظر آنها در تصمیم‌گیری‌های در سطح محله و شهر و... خوش‌بین نیستند و به همین علت بیشتر به سرمایه اجتماعی محدود و درون‌گروهی تمایل دارند.



فهرست منابع:

- الوانی، سید مهدی و سید نقوی، میر علی. (۱۳۸۱). «سرمایه اجتماعی: مفاهیم و نظریه‌ها»، فصلنامه مدیریت، بهار و تابستان، دانشگاه علامه طباطبائی.
- الوانی، مهدی. (۱۳۸۳). «سرمایه اجتماعی اصل محوری توسعه». نشریه تدبیر. شماره ۱۲۰.
- _____ (۱۳۸۷). «نقش مدیریت در ایجاد و توسعه سرمایه اجتماعی»، مجله علمی-آموزشی تدبیر، شماره ۱۰۰.
- امیری، میثم. (۱۳۸۵). تیمور رحمانی، «بررسی آثار سرمایه اجتماعی درون و برون‌گروهی بر رشد اقتصادی استانهای ایران»، دو فصلنامه علمی- پژوهشی جستارهای اقتصادی، سال سوم، شماره ششم، پاییز و زمستان.
- پیران، پرویز، میر طاهر موسوی، ملیحه شبانی. (۱۳۸۸). «کارپایه مفهومی و مفهوم‌سازی سرمایه اجتماعی (با تأکید بر شرایط ایران)»، فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، سال ششم، شماره ۲۳.
- تاجبخش، کیان. (۱۳۸۴). «سرمایه اجتماعی (اعتماد، دموکراسی و توسعه)»، ترجمه افشین خاکباز، تهران: شیرازه.
- تنهایی، حسین ابوالحسن، صنعت خواه، علیرضا، شیری امین لو، شیرین. (۱۳۹۰). «فرا تحلیل اندازه‌گیری سرمایه اجتماعی»، فصلنامه تخصصی جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد آشتیان، سال هفتم- شماره سوم- پاییز.
- زاهدی، محمد. (۱۳۷۱). مقدمه بر خدمات اجتماعی در اسلام، تهران: دانشگاه علامه طباطبائی.
- زیمیل، جورج. (۱۳۷۲). «کلان‌شهر و حیات ذهنی»، ترجمه یوسف اباذری، نامه علوم اجتماعی، دوره جدید، جلد دوم، شماره ۳۹.
- شریفیان ثانی، مریم. (۱۳۸۰). «سرمایه اجتماعی؛ مفاهیم اصلی و چارچوب نظری»، فصلنامه مددکاری اجتماعی. ش ۵، تابستان.
- _____ (۱۳۸۸). «سرمایه اجتماعی: مفاهیم اصلی و چارچوب نظری»، فصلنامه علمی و پژوهشی رفاه اجتماعی، سال ۱، شماره ۲.

- علیرضا شیروانی. (۱۳۸۵). «سرمایه اجتماعی (مفاهیم، نظریه‌ها و کاربردها)»، اصفهان: مانی.
- فصیحی، علی. (۱۳۸۶). «سرمایه اجتماعی»، مجله معرفت، سال شانزدهم، شماره ۱۲۳، اسفند.
- فوکویاما، فرانسیس. (۱۳۷۹). پایان نظم: سرمایه اجتماعی و حفظ آن، ترجمه غلام عباس توسلی، تهران: جامعه ایرانیان.
- قاسمی، وحید، رضا اسماعیلی، کامران ربیعی. (۱۳۸۸). «سطح‌بندی سرمایه اجتماعی در شهرستان‌های استان اصفهان»، فصلنامه علمی - پژوهشی رفاه اجتماعی، سال ششم، شماره ۲۳.
- ناطق پور محمد جواد، فیروز آبادی سید احمد. (۱۳۸۸). مجله جامعه‌شناسی ایران، دوره ششم، شماره چهار، پاییز.
- Edwards, B. and Foley, M. (1988) Civil society and social capital Beyond Putnam, American Behavioral scientist 4211:124-39.
- Harper, Rosalyn (2011/1/1), Social Capital review of the literature, www.statistics.gov.uk/socialcapital/downloads/soccaplit.
- Harper, Rosalyn(2011/1/1), The measurement of Social Capital in the United Kingdom, www.oecd.org/dataoecd/21/48/2381103.pdf.
- Lancee, Bram(2010), The Economic Returns of Immigrants Bonding and Bridging Social Capital: The Case of the Netherlands, International Migration Review, Volume 44, Issue 1, pages 202° 226, Spring 2010
- Poortinga, W. 2006 Social Relations or Social Capital? Individual and Community Health Effects of Bonding Social Capital. *Social Science and Medicine* 63:255° 270.
- Putnam, R.D. (2000), *Bowling Alone: the collapse and revival of American community*, New York, Simon and Schuster Paperbacks.
- Sabatini, Fabio(2011/1/1), The Role of Social Capital in Economic development. Investigating the Causal Nexus through Structural Equations Models, www.socialcapitalgateway.org
- Stone, Wendy and Jody Hughes(2011/1/1) Measuring Social Capital: Towards a standardised approach, <http://www.aes.asn.au/conferences/2002/PAPERS/Hughes.pdf>
- Voicu, Bogdan(2011/1/1), Eastern Europeans and their lower levels of Bridging Social Capital: Between individual and societal determinants, www.iccv.ro/valori/conferinte.html
- Woolcock, M.. (2001) *The place of social capital in Understanding Social and Economic Outcomes*. ISUMA Canadian Journal of Policy Research 2 (1) 11-17.